

Osrednji del knjige, ki zahteva večjo strokovno pozornost bralca, je namenjen izčrpnemu prikazu oblikovne podobe slovenske ljudske pesmi: analizira značilnosti ritma, verzni obrazcev, zgradbe kitic, vrste refrena in predstavlja medsebojno prilagajanje melodije in besedila. Z vseh stališč so poudarjene slovenske posebnosti, ki so ustrezno umeščene v tradicijo evropskega ljudskega pesništva.

Povprečnim bralcem pristopnejši sta zadnji dve poglavji, in sicer poglavje o načinih jezikovnega izražanja v ljudski pesmi, ki razčlenjuje za bralce bolj prepoznavne plati ljudskega pesništva, in poglavje o nastajanju variant. Tudi s tega stališča je pričujoče delo uporaben priročnik za vse, ki potrebujejo sistematičen pregled značilnosti ljudske pesmi.

Knjiga prinaša obširnejši povzetek v angleškem jeziku, od skladno zasnovane predstavitve slovenskih ljudskih pesmi pa odstopa dodatek, ki s tremi tematsko ozkimi segmenti prinaša drugje in v nemškem jeziku objavljena besedila. Ti prispevki se ne skladajo z zasnovo, vsebinsko pa védenje o ljudski pesmi vsekakor dopolnjujejo.

Delo Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi avtorice dr. Zmage Kumer je hkrati »osebna izkaznica slovenske ljudske pesmi« in avtorice same: izraža ne le izjemno poznavanje bogastva in razumevanje strukture pesmi slovenske dežele, temveč tudi avtoričin razgled po dediščini ljudske glasbe drugih evropskih narodov in njen pogled nanjo. Je torej priročnik za razumevanje in spoznavanje strukture in pomena ljudske pesmi in njene sporočilnosti. Knjiga ni prostor za polemiziranje, ne odpira vprašanj, temveč prinaša zaključke, kljub temu pa ne zapira vrat. Z nadaljnjimi poglobljanji naj bi namreč lahko odkrili izrazite specifičnosti ljudskega, čeprav pojma ljudstvo ne moremo natančno opredeliti.

Marija Klobčar

BERNARD NEŽMAH, Kletvice in psolve, Ljubljana, Nova revija, 1996, 182 strani

Pred leti je bila na ljubljanski slavistiki izdelana diplomatska naloga o kletvicah v enem od zasavskih rudnikov, če se prav spominjam, predvsem z jezikoslovnega vidika. Bernard Nežmah pa pojav zajema interdisciplinarno, saj še zdaleč ne gre zgolj za jezikovni problem, čeprav mu avtor posveti veliko pozornost, ampak tudi za psihološki in zgodovinski, mitološki. Avtor najprej zavrne predsodek, da gre pri njegovi témi zgolj za vprašanje morale / etike. Problem še zdaleč ni samo moralni / etični. Nakaže vprašanje konteksta pri kletvicah, saj tako izzvenijo čisto nedolžne besede krava, idiot, pri tem poudarja izpostavljenost govorca, saj se s takim govorjenjem veliko bolj

izpostavi kot z lavdativnim (hvalisavim) govorjenjem. Dotakne se tudi razmerja kletvic in humorja, seže do zbadljivk, evfemizmov preklinjanja. Obdela kletvice pri protestantih, Svetokriškem, »kulturnega« preklinjanja, ko se preklinja, ne da bi preklinjali: »jebela«, »koklja te brni«. Posebno vprašanje je jezikovni tabu.

Kletvice obdela slovnično. Kategorialno so to interjekcije ali posebna kategorija? Folkloristi bi dejali, da kletvice sodijo med folklorne obrazce. N. I. Tolstoj bi jih uvrstil med male folklorne forme. Nežmah precizno obdela razmerje med psovko in kletvico, uide pa mu kletvina, ki je najhujša oblika preklinjanja, če definira kletvico kot manj hudo.

Sploh ne gre za vprašanje zgolj nedostojnega izražanja. Marsikdaj gre za jezikovno uresničevanje dejanskega dogajanja: »ustrelil bi ga«, »zadavila bi ga«. Sodi to med kletvine ali psovke? Danes je veliko te vrste izražanja. Opaža zanimivo razmerje med verbalnim in simboličnim znašanjem nad drugimi. Ni res, da pri nas tega drugega ni. Kaj pomeni, ko kdo raztrga fotografijo, vrže pismo v koš itd., kar je substitucija osovraženega bitja s podobo. O tem je svojčas pisal pri nas Anton Trstenjak. Lingvistična interpretacija pojava na sinhroni ravni je lahko pragmatična ali semantična. Le-te se loti Nežmah, ki obdela nekaj kategorij psovok in kletvic. Pri tem mu pomagajo indikacije, ki jih mirno lahko imamo za etnološke, bodisi da gre za ugotovitev ozadja (»briti norca iz koga«), kletvice, ki so v povezavi z mitologijo (pri kletvicah sonca se poraja vprašanje, ali se jih ne bi dalo navezati na pripovedi, ko lovec ali nevesta prekolneta sonce in v hipu okamnita).

Nežmah zastavi metodični dvom, ali so nekatere kletvice, ki jih imamo za tujke, res le tujke, ali niso že praslovanska dediščina. Na koncu je na vrsti analiza simbolične moči kletvic, kaj je z njihovimi tarčami. Avtor v sklepu povzema, da se kletvicam ni mogoče izogniti, ker je v civilizaciji komunikacij vedno več medsebojnih stikov in s tem možnosti za vznemirjenje, ko presežemo prag znosnosti. Sledi angleški povzetek, indeks kletvic in psovok, v indeksu jih naštejemo nekaj čez sto, bibliografija pa obsega okrog 160 enot.

Škoda, da tuji povzetki niso prevedeni v slovenščino. Avtor izhaja iz dejstva, da intelektualec zna vsaj kak tuj jezik, toda za našo generacijo to še ni samoumevno. Lahko bi ob tem začeli preklinjati! To pač ne, smo pa prikrajšani za ugotovitve in teze tujih avtorjev. V delu se soočimo tudi s precej tujkami, ki niso splošno znane, ampak so kalkiran prevod iz tistih jezikov, od koder so prevzete tuje besede. To je moja poglobljena metodična pripomba. Tudi jezik je ponekod slab. Sicer pa je delo v redu. Na malo prostora veliko zvemo o sebi, o človeku nasploh. To je antropološka, globinska študija.

Marija Stanonik